INTERNATIONAL JOURNAL OF STATISTICAL ANALYSIS

ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 09.10.2026
PUBLISHED: 10.10.2026

THE PEDAGOGICAL MODEL FOR DEVELOPING NATIONAL VALUES IN STUDENTS THROUGH LEGAL EDUCATION AND MECHANISMS FOR ITS PRACTICAL IMPLEMENTATION

Tursunboyeva Xushnozbegim Dilmurod qizi

Law and Character Education Teacher at General Secondary School No. 10

xushnozbegim200220@gmail.com

Abstract

This article provides a theoretical examination of the pedagogical model for developing national values in students through legal education and the mechanisms for implementing it in educational practice. The aim of the study is to substantiate a pedagogical model designed to develop such qualities as respect for human dignity, justice, responsibility, compliance with the law, and awareness of civic duty by integrating legal knowledge with national values. In this context, national values are considered not as concepts that replace legal norms, but as an educational resource that helps students understand their social and moral significance.

The study employs theoretical analysis of relevant scientific and pedagogical literature, comparison, generalization, and pedagogical modeling. The proposed model encompasses target, content-related, organizational-methodological, and assessment components. Its content is based on the interrelationship between rights and responsibilities, respect for individual rights, family and community responsibility, solidarity, and respect for cultural heritage. To implement the model in practice, the article proposes the use of problem-based legal scenarios, discussions, role-playing activities, project-based learning, and cooperation among families, schools, and mahallas.

The effectiveness of the model is assessed according to students' knowledge of legal concepts, their ability to interpret value-related situations with sound reasoning, explain the consequences of their decisions, and demonstrate responsibility in collaborative activities. The article also discusses the use of observation, scenario-based tasks, and student reflection as assessment methods. As the article is theoretical

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

INTERNATIONAL JOURNAL OF STATISTICAL ANALYSIS

ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 09.10.2026
PUBLISHED: 10.10.2026

and methodological in nature, it emphasizes the need for future experimental research to verify the practical effectiveness of the proposed model.

Keywords

Legal education, national values, pedagogical model, legal culture, civic responsibility, value-oriented education, pedagogical mechanisms, family–school–mahalla cooperation

HUQUQIY TA’LIM JARAYONIDA O‘QUVCHILARDA MILLIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK MODELI VA UNI AMALIYOTGA TATBIQ ETISH MEXANIZMLARI

Tursunboyeva Xushnozbegim Dilmurod qizi

10 - umumiy o’rta ta’lim maktabi huquq va tarbiya o’qituvchisi

xushnozbegim200220@gmail.com

Annotatsiya

Maqolada huquqiy ta’lim jarayonida o‘quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirishning pedagogik modeli va uni ta’lim amaliyotiga tatbiq etish mexanizmlari nazariy jihatdan yoritiladi. Tadqiqotning maqsadi huquqiy bilimlarni milliy qadriyatlar bilan uyg‘unlashtirish orqali o‘quvchilarda inson qadriga hurmat, adolat, mas’uliyat, qonunlarga rioya qilish va fuqarolik burchini anglash kabi sifatlarni rivojlantirishga yo‘naltirilgan pedagogik modelni asoslashdan iborat. Bunda milliy qadriyatlar huquqiy me’yorlarni almashtiruvchi tushuncha sifatida emas, balki ularning ijtimoiy va axloqiy mazmunini anglashga yordam beruvchi tarbiyaviy manba sifatida ko‘rib chiqiladi.

Tadqiqotda mavzuga oid ilmiy-pedagogik adabiyotlarni nazariy tahlil qilish, qiyoslash, umumlashtirish va pedagogik modellashtirish usullaridan foydalanish nazarda tutiladi. Taklif etilayotgan model maqsadli, mazmuniy, tashkiliy-metodik va baholash komponentlarini qamrab oladi. Modelning mazmuniy asosini huquq va majburiyatlarning o‘zaro bog‘liqligi, shaxs huquqlariga hurmat, oilaviy va jamoaviy mas’uliyat, hamjihatlik hamda madaniy merosga ehtirom tashkil etadi. Uni amaliyotga tatbiq etish uchun muammoli huquqiy vaziyatlarni tahlil qilish, munozara,

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 09.10.2026
PUBLISHED: 10.10.2026

rolli mashg‘ulotlar, loyiha faoliyati va oila–maktab–mahalla hamkorligidan foydalanish taklif etiladi.

Model samaradorligini baholashda o‘quvchilarning huquqiy tushunchalarni bilishi, qadriyatlar bilan bog‘liq vaziyatlarni asosli talqin qilishi, qarorlarining oqibatlarini tushuntirishi va hamkorlikdagi faoliyatda mas’uliyat ko‘rsatishi mezon sifatida belgilanadi. Baholashni kuzatuv, vaziyatli topshiriqlar va o‘quvchi refleksiyasi orqali tashkil etish imkoniyatlari yoritiladi. Maqola nazariy-metodik xarakterga ega bo‘lib, taklif etilgan modelning amaliy samaradorligini tasdiqlash uchun keyinchalik tajriba-sinov tadqiqotini o‘tkazish zarurligi ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar: huquqiy ta’lim, milliy qadriyatlar, pedagogik model, huquqiy madaniyat, fuqarolik mas’uliyati, qadriyatga yo‘naltirilgan ta’lim, pedagogik mexanizmlar, oila–maktab–mahalla hamkorligi.

Kirish

Huquqiy ta’lim o‘quvchilarning qonunlar, huquqlar va majburiyatlar haqidagi bilimlarini shakllantirish bilan birga, ularni kundalik hayotda asosli qaror qabul qilishga tayyorlashni ham nazarda tutadi. O‘quvchi huquqiy me’yorning mazmunini bilishi, uning muayyan vaziyatda qanday qo‘llanishini tushunishi va o‘z xatti-harakatining boshqalarga ta’sirini baholay olishi zarur. Shu jihatdan huquqiy ta’limni milliy qadriyatlar bilan uyg‘unlashtirish inson qadriga hurmat, adolat, halollik, mas’uliyat va hamjihatlik tushunchalarining amaliy mazmunini ochishga xizmat qilishi mumkin.

Milliy qadriyatlar xalqning tarixiy tajribasi, madaniy merosi va ijtimoiy munosabatlarida shakllangan axloqiy mezonlarni qamrab oladi. Oilaga ehtirom, kattalarni hurmat qilish, o‘zaro yordam, mahalla hayotida ishtirok etish va jamoa oldidagi mas’uliyat shular jumlasidandir. Huquqiy ta’limda ushbu qadriyatlarni yoritish ularning shaxs huquqlari, tenglik va erkin tanlov bilan munosabatini tushuntirishni talab etadi. Bunda an’ana yoki jamoaning fikri shaxs huquqlarini cheklash uchun asos sifatida talqin qilinmasligi lozim. Pedagogik yondashuv

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 09.10.2026
PUBLISHED: 10.10.2026

o‘quvchiga milliy qadriyatlarga hurmat bilan munosabatda bo‘lish hamda turli vaziyatlarni huquqiy mezonlar asosida baholash imkonini berishi kerak.

Mavzuning pedagogik muammosi huquqiy bilim, qadriyatga munosabat va amaliy xulq-atvor o‘rtasidagi bog‘liqlikni ta’minlashdan iborat. Masalan, o‘quvchi adolat yoki mas’uliyat tushunchasiga ta’rif bera olishi uning nizoli vaziyatda adolatli qaror chiqarishini avtomatik ravishda anglatmaydi. Shu sababli ta’lim mazmunida tushunchalarni o‘zlashtirish bilan bir qatorda, vaziyatni tahlil qilish, manfaatlar va huquqlarni farqlash, muqobil yechimlarni taqqoslash hamda qarorni dalillar bilan asoslashga yo‘naltirilgan topshiriqlar bo‘lishi zarur. Milliy qadriyatlarning tarbiyaviy imkoniyati ham aynan shunday faoliyat orqali ochilishi mumkin.

Mazkur masalani o‘rganishda qadriyatlarni shakllantirish va ularni baholash chegaralarini aniqlashtirish muhimdir. O‘quvchining qadriyatlarni o‘zlashtirganlik darajasini faqat u bildirgan fikrlar yoki o‘qituvchi kutgan javoblar orqali baholash yetarli emas. O‘quvchi muammoli vaziyatni qanday tushuntirishi, boshqa shaxsning huquqlarini hisobga olishi, o‘z qarorini asoslay olishi va hamkorlikdagi vazifalarni qanday bajarishi ham e’tiborga olinishi kerak. Baholash shaxsiy e’tiqodni nazorat qilishga emas, huquqiy mulohaza yuritish va mas’uliyatli ishtirok etish ko‘nikmalarini aniqlashga yo‘naltiriladi.

Huquqiy ta’lim orqali milliy qadriyatlarni shakllantirish uchun dars, sinfdan tashqari faoliyat va maktabdagi kundalik munosabatlar o‘rtasida izchillik zarur. Darsda hurmat va adolat haqida tushuncha berilib, maktab muhitida o‘quvchining fikri tinglanmasa yoki unga nisbatan bir xil mezonlar qo‘llanmasa, ta’limning tarbiyaviy ta’siri cheklanishi mumkin. Shuning uchun pedagogik model o‘quv materiallari va metodlar bilan birga, o‘qituvchi–o‘quvchi muloqoti, sinf qoidalarini muhokama qilish, hamkorlikdagi faoliyat hamda oila va mahalla bilan aloqalarni ham qamrab olishi lozim.

Tadqiqotning maqsadi huquqiy ta’lim jarayonida o‘quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirishga yo‘naltirilgan pedagogik modelni nazariy asoslash va uni amaliyotga tatbiq etish mexanizmlarini belgilashdan iborat. Ushbu maqsadga

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 09.10.2026
PUBLISHED: 10.10.2026

erishish uchun huquqiy ta’lim va milliy qadriyatlarning mazmuniy aloqalarini aniqlash, model komponentlarini ishlab chiqish, o‘quv faoliyatini tashkil etish usullarini tavsiflash hamda baholash mezonlarini belgilash vazifalari qo‘yiladi.

Maqolaning asosiy tadqiqot savoli quyidagicha ifodalanadi: huquqiy bilimlarni milliy qadriyatlar bilan uyg‘unlashtirish o‘quvchilarning huquqiy mulohaza yuritishi va mas’uliyatli xulq-atvorini rivojlantirishga xizmat qilishi uchun qanday pedagogik shart-sharoitlar yaratilishi kerak? Taklif etilayotgan yondashuvda maqsad, mazmun, o‘quv faoliyati va baholashning o‘zaro muvofiqligi modelning asosiy tamoyili sifatida olinadi. Tadqiqot nazariy-metodik xarakterga ega bo‘lib, modelning samaradorligi haqidagi xulosalar keyingi tajriba-sinov ishlari orqali tekshirilishi lozim.

Materiallar va metodlar

Mazkur maqola huquqiy ta’lim jarayonida o‘quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirishga yo‘naltirilgan pedagogik modelni ishlab chiqishga qaratilgan nazariy-metodik tadqiqot sifatida tashkil etiladi. Tadqiqot doirasida yangi empirik ma’lumotlar, o‘quvchilar o‘rtasida o‘tkazilgan so‘rovnoma natijalari yoki tajriba-sinov ko‘rsatkichlari taqdim etilmaydi. Metodologik yondashuv huquqiy bilim, qadriyatlarni anglash va mas’uliyatli faoliyat o‘rtasidagi bog‘liqlikni tushuntirish hamda ushbu bog‘liqlikni ta’lim jarayonida ta’minlash mexanizmlarini modellashtirishga asoslanadi.

Tadqiqotning obyekti umumiy o‘rta ta’lim muassasalaridagi huquqiy ta’lim va unga bog‘liq tarbiyaviy faoliyatdir. Tadqiqot predmeti huquqiy mazmunni milliy qadriyatlar bilan uyg‘unlashtirishning pedagogik shartlari, o‘quv faoliyatini tashkil etish usullari va natijalarni baholash mezonlaridan iborat. O‘quvchilarning yosh xususiyatlari, huquqiy tushunchalarni anglash darajasi hamda kundalik ijtimoiy tajribasi modelni amaliyotga moslashtirishda hisobga olinadigan omillar sifatida belgilanadi.

Tadqiqot materiallarini tanlash mezonlari. Modelning nazariy asosini shakllantirish uchun huquqiy ta’lim, fuqarolik tarbiyasi, qadriyatga yo‘naltirilgan

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 09.10.2026
PUBLISHED: 10.10.2026

pedagogika va faol o‘qitish usullariga oid ilmiy adabiyotlar, shuningdek, ta’lim mazmunini belgilovchi hujjatlar tahlil materiali sifatida olinishi ko‘zda tutiladi. Manbalarni tanlashda mavzuga bevosita aloqadorlik, muallif va nashr haqidagi ma’lumotlarning tekshirilishi, tushunchalarning aniq ta’riflanishi hamda pedagogik xulosalarning dalillar bilan asoslanganligi mezonlariga tayaniladi. Normativ hujjatlar ta’limning huquqiy chegaralarini aniqlash uchun, ilmiy adabiyotlar esa model komponentlari va metodik yechimlarni asoslash uchun qo‘llanadi. Ushbu yondashuv tizimli adabiyotlar sharhi sifatida taqdim etilmaydi.

Nazariy tahlil va tushunchalarni aniqlashtirish. Nazariy tahlil usuli orqali “huquqiy bilim”, “huquqiy madaniyat”, “milliy qadriyat”, “fuqarolik mas’uliyati” va “pedagogik model” tushunchalarining tadqiqotdagi mazmuni belgilanadi. Huquqiy bilim o‘quvchining huquq va majburiyatlar haqidagi tushunchalarini; qadriyatlarni anglash esa ularning mazmunini izohlash va muayyan vaziyat bilan bog‘lash qobiliyatini ifodalaydi. Mas’uliyatli faoliyat qarorning oqibatlarini hisobga olish, boshqalarning huquqlariga hurmat ko‘rsatish va o‘z zimmasidagi vazifani bajarish orqali tavsiflanadi. Ushbu jihatlar o‘zaro bog‘liq bo‘lsa-da, baholashda alohida ko‘rib chiqiladi.

Qiyosiy tahlil. Qiyoslash usuli huquqiy me’yorlar va milliy qadriyatlarning mazmuniy aloqalarini aniqlash uchun qo‘llanadi. Masalan, o‘zaro yordam qadriyati hamkorlik va ijtimoiy mas’uliyat bilan, inson qadriga hurmat esa shaxs huquqlarini tan olish bilan bog‘lab ko‘rib chiqiladi. Shu bilan birga, axloqiy tavsiya va huquqiy majburiyat o‘rtasidagi farq saqlanadi. Urf-odat, oilaviy qarash yoki jamoa fikrini huquqiy me’yor bilan tenglashtirmaslik modelning metodologik sharti hisoblanadi. Muammoli vaziyatlarda yechim shaxs huquqlari, tenglik va qonuniylik mezonlari asosida baholanadi.

Pedagogik modellashtirish. Modellashtirish usuli maqsadli, mazmuniy, tashkiliy-metodik va baholash komponentlarini yagona tuzilishga birlashtirish uchun qo‘llanadi. Maqsadli komponent o‘quvchilarda rivojlantirilishi ko‘zda tutilgan bilim va ko‘nikmalarni belgilaydi. Mazmuniy komponent huquqiy tushunchalar, milliy

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

INTERNATIONAL JOURNAL OF STATISTICAL ANALYSIS
ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 09.10.2026
PUBLISHED: 10.10.2026

qadriyatlar va ular bilan bog‘liq hayotiy vaziyatlarni qamrab oladi. Tashkiliy-metodik komponent vaziyatli topshiriqlar, munozaralar, rolli mashg‘ulotlar, loyihalar va hamkorlik shakllarini belgilaydi. Baholash komponenti esa topshiriqlar natijasini kuzatish, tahlil qilish va keyingi o‘quv faoliyatini moslashtirishga xizmat qiladi.

Model komponenti	Mazmuni	Amaliy vazifasi
Maqsadli	Rivojlantirilishi ko‘zda tutilgan bilim va ko‘nikmalar	O‘quv natijalarini belgilash
Mazmuniy	Huquqiy tushunchalar, milliy qadriyatlar va hayotiy vaziyatlar	Ta’lim mazmunini tanlash
Tashkiliy-metodik	Vaziyatli topshiriqlar, munozaralar, rolli mashg‘ulotlar, loyihalar va hamkorlik	O‘quv faoliyatini tashkil etish
Baholash	Topshiriq natijalarini kuzatish va tahlil qilish	Keyingi o‘quv faoliyatini moslashtirish

Modelni ishlab chiqish ketma-ketligi muammoni aniqlash, kutiladigan o‘quv natijalarini belgilash, mazmunni tanlash, faoliyat usullarini ishlab chiqish va baholash mezonlarini shakllantirishdan iborat. Har bir topshiriq muayyan o‘quv natijasi bilan bog‘lanishi lozim. Masalan, boshqa shaxsning huquqini hisobga olish ko‘nikmasi faqat tushunchani yoddan aytish orqali emas, manfaatlar to‘qnashgan vaziyatni tahlil qilish va yechimni asoslash orqali baholanadi.

Baholash mezonlarini belgilash. Taklif etilayotgan modelda natijalarni baholash uchun quyidagi mezonlar ajratiladi:

Baholash yo‘nalishi	Kuzatiladigan ko‘rsatkich	Baholash vositasi

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

INTERNATIONAL JOURNAL OF STATISTICAL ANALYSIS
ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 09.10.2026
PUBLISHED: 10.10.2026

Baholash yo‘nalishi	Kuzatiladigan ko‘rsatkich	Baholash vositasi
Huquqiy bilim	Huquq va majburiyatlarni tushuntirish, axloqiy talabni huquqiy me’yordan farqlash	Qisqa yozma topshiriq, tushunchalarni izohlash
Qadriyatlarni anglash	Qadriyat mazmunini hayotiy vaziyat bilan bog‘lash, uning qo‘llanish chegaralarini tushuntirish	Vaziyatli topshiriq, asoslangan yozma javob
Huquqiy mulohaza	Tomonlarning huquqlarini aniqlash, muqobil yechimlarni taqqoslash va qarorni asoslash	Muammoli vaziyat tahlili, munozara
Mas’uliyatli ishtirok	Kelishilgan vazifani bajarish, boshqalarning fikrini tinglash va hamkorlik qoidalariga rioya qilish	Tuzilgan mezonlar asosidagi pedagogik kuzatuv
Refleksiya	O‘z qarorining sababi va oqibatini tushuntirish, uni qayta ko‘rib chiqish imkoniyatini anglash	Refleksiv yozuv, o‘zini baholash varaqasi

Jadvaldagi ko‘rsatkichlar taklif etilayotgan baholash mezonlari bo‘lib, ularning ishonchliligi va qo‘llash qulayligi amaliy sinov orqali tekshirilishi kerak. Bir martalik javob yoki alohida xatti-harakat o‘quvchining barqaror qadriyatga munosabati haqida yakuniy xulosa chiqarish uchun yetarli deb olinmaydi. Baholash turli topshiriqlar va kuzatuvlarda namoyon bo‘lgan natijalarni birgalikda ko‘rib chiqishga asoslanadi.

Amaliy tatbiq va etik tamoyillar. Modelni keyinchalik sinovdan o‘tkazishda topshiriqlarning yoshga mosligi, ishtirokchilarning shaxsiy ma’lumotlarini himoya qilish va barcha o‘quvchilar uchun teng ishtirok imkoniyatini ta’minlash talab etiladi. Oilaviy an’analar yoki shaxsiy qarashlar baholash obyekti sifatida olinmaydi. Oila va

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 09.10.2026
PUBLISHED: 10.10.2026

mahalla bilan hamkorlik o‘quv maqsadiga mos faoliyat orqali tashkil etilib, o‘quvchining shaxsiy hayotiga oid ma’lumotlarni oshkor qilishga olib kelmasligi lozim.

Tadqiqotning metodologik cheklovi shundaki, nazariy jihatdan izchil tuzilgan model uning amaliy samaradorligini o‘z-o‘zidan tasdiqlamaydi. O‘quvchilarning tayyorgarligi, o‘qituvchining metodik mahorati va maktab muhiti natijalarga ta’sir qilishi mumkin. Shu sababli modelning ta’lim natijalariga ta’sirini aniqlash keyingi empirik tadqiqotning vazifasi sifatida belgilanadi.

Muhokama

Taklif etilgan pedagogik model huquqiy ta’limda milliy qadriyatlarni alohida tarbiyaviy mavzu sifatida bayon qilish bilan cheklanmay, ularni huquqiy vaziyatlarni tushunish va qarorlarni asoslash jarayoniga kiritishni nazarda tutadi. Modelning nazariy ahamiyati huquqiy bilim, qadriyatlarni anglash, amaliy ishtirok va refleksiya o‘rtasidagi bog‘liqlikni belgilashda namoyon bo‘ladi. Biroq mazkur bog‘liqlikning modelda ifodalanishi uning amaliyotda avtomatik ravishda yuzaga kelishini anglatmaydi. Natija topshiriqlar mazmuni, o‘qituvchining muloqot usuli, baholashning izchilligi va maktab muhitiga bog‘liq bo‘lishi mumkin.

Huquqiy me’yor va milliy qadriyatlar munosabati

Modelni qo‘llashdagi asosiy masalalardan biri huquqiy talab bilan axloqiy tavsiyani farqlashdir. Milliy qadriyatlar o‘quvchiga muayyan xatti-harakatning ijtimoiy mazmunini tushuntirishga yordam beradi. Huquqiy me’yor esa shaxsning huquqlari, majburiyatlari va qonuniy cheklovlarini belgilaydi. Ushbu ikki tushunchani tenglashtirish o‘quvchida urf-odat yoki jamoa kutgan xatti-harakat doimo huquqiy majburiyat hisoblanadi, degan noto‘g‘ri tasavvur paydo qilishi mumkin.

Shu sababli mashg‘ulotlarda bir vaziyatni huquqiy va axloqiy mezonlar asosida alohida tahlil qilish maqsadga muvofiq. Masalan, yordamga muhtoj kishiga ko‘maklashishning axloqiy ahamiyati muhokama qilinishi mumkin, biroq yordamning shakli, xavfsizligi va ixtiyoriyligi ham hisobga olinadi. O‘quvchi

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 09.10.2026
PUBLISHED: 10.10.2026

qadriyatning mazmunini tushunishi bilan birga, undan foydalanish boshqa shaxsning huquqini cheklashga olib kelmasligini ham anglab yetishi kerak.

Milliy qadriyatlarni ta’lim mazmuniga kiritishda ularning turli oilalar va ijtimoiy muhitlarda turlicha namoyon bo‘lishi e’tiborga olinadi. Muayyan oilaviy odatni barcha o‘quvchilar uchun yagona me’yor sifatida belgilash pedagogik jihatdan asosli emas. Model umumiy muhokama uchun inson qadriga hurmat, adolat, halollik, mas’uliyat va hamjihatlik kabi tushunchalarni tanlashni, ularning amaliy ifodasini esa turli misollar orqali ochishni taklif etadi.

Bilimdan amaliy qarorga o‘tish muammosi

Huquqiy tushunchani bilish bilan uni vaziyatda qo‘llash o‘rtasida farq mavjud. O‘quvchi “tenglik” yoki “mas’uliyat” tushunchasini to‘g‘ri izohlashi, ammo manfaatlar to‘qnashgan vaziyatda qarorini asoslashda qiynalishi mumkin. Modeldagi vaziyatli topshiriqlar shu farqni hisobga olgan holda tuziladi. Ular o‘quvchidan muammoni aniqlash, tomonlarning huquqlarini ko‘rsatish, yechimlarni taqqoslash va tanlov oqibatini tushuntirishni talab qiladi.

Bunday topshiriqlarning qiymati muhokamada bir nechta nuqtayi nazarni ko‘rib chiqish imkoniyatiga bog‘liq. Agar vaziyat faqat o‘qituvchi kutgan javobni topishga yo‘naltirilsa, o‘quvchining mustaqil mulohazasi yetarli darajada namoyon bo‘lmasligi mumkin. Shu bilan birga, turli fikrlarni muhokama qilish har qanday yechimni maqbul deb qabul qilishni anglatmaydi. Taklif etilgan qaror shaxs huquqlari, qonuniylik, xavfsizlik va dalillarning asoslanganligi mezonlari bo‘yicha tahlil qilinishi lozim.

Modelning ehtimoliy afzalligi o‘quvchiga dastlabki qarorini qayta ko‘rib chiqish imkoniyatini berishidir. Fikr-mulohazadan keyin javobni takomillashtirish xatoni faqat bahoni pasaytiruvchi holat sifatida emas, o‘rganish uchun material sifatida ko‘rib chiqishga yordam berishi mumkin. Biroq ushbu imkoniyatning natijasi empirik tekshiruvsiz tasdiqlangan deb hisoblanmaydi.

O‘qituvchi faoliyati va maktab muhitining ahamiyati

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 09.10.2026
PUBLISHED: 10.10.2026

Modelni amalga oshirish o‘qituvchidan huquqiy mazmunni tushuntirish bilan birga, munozarani boshqarish va mezonga asoslangan fikr-mulohaza berishni talab etadi. O‘qituvchi o‘quvchining fikrini aniqlashtiruvchi savollar orqali rivojlantirishi, dalilsiz xulosalarni ko‘rsatishi va muhokamada chetda qolgan nuqtayi nazarlarni ochishi kerak. Shaxsiy qarashlarni baholash bilan topshiriqdagi huquqiy mulohazani baholash o‘rtasidagi chegarani saqlash ham muhimdir.

Maktabdagi kundalik munosabatlar model mazmuniga muvofiq bo‘lishi zarur. Darsda adolatli munosabat targ‘ib etilib, baholash mezonlari o‘quvchilarga tushuntirilmasa, ta’lim mazmuni bilan amaliy tajriba o‘rtasida ziddiyat yuzaga keladi. Shuningdek, o‘quvchining fikr bildirish imkoniyati, sinf qoidalarining tushunarliligi va nizolarni hal qilish tartibi huquqiy ta’limning amaliy muhitini tashkil etadi. Demak, modelni faqat alohida mashg‘ulotlar to‘plami sifatida qo‘llash uning imkoniyatlarini cheklashi mumkin.

Hamkorlikning imkoniyatlari va chegaralari

Oila–maktab–mahalla hamkorligi o‘quvchilarning huquqiy tushunchalarni turli hayotiy vaziyatlar bilan bog‘lashiga sharoit yaratishi mumkin. Biroq hamkorlikdagi tadbirning o‘tkazilishi o‘z-o‘zidan ta’lim natijasini tasdiqlamaydi. Tadbir oldidan o‘quv maqsadi belgilanishi, ishtirok davomida o‘quvchi bajaradigan vazifa aniqlanishi va yakunda faoliyat tahlil qilinishi kerak.

Hamkorlikni tashkil etishda oilalarning vaqt, moddiy sharoit va ishtirok imkoniyatidagi farqlar hisobga olinadi. Ota-onasi tadbirga kelmagan yoki mahalla loyihasida qatnasha olmagan o‘quvchining natijasini past baholash modelning teng ishtirok tamoyiliga zid bo‘ladi. Shu sababli maktab doirasida bajariladigan muqobil topshiriqlar ham nazarda tutilishi lozim. Hamkorlik o‘quvchining shaxsiy hayoti yoki oilaviy qarashlarini tekshirish vositasiga aylanmasligi kerak.

Baholash natijalarini talqin qilish

Modelda bilim, mulohaza, hamkorlikdagi ishtirok va refleksiya alohida ko‘rsatkichlar orqali baholanadi. Bunday ajratish o‘quvchining qaysi jihatda yordamga ehtiyoji borligini aniqlashga xizmat qiladi. Masalan, huquqiy

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 09.10.2026
PUBLISHED: 10.10.2026

tushunchalarni yaxshi bilgan o‘quvchi boshqa tomonning manfaatlarini hisobga olishda qiynalishi mumkin. Aksincha, hamkorlikda faol qatnashgan o‘quvchi o‘z qarorini huquqiy tushunchalar bilan asoslash uchun qo‘shimcha yordamga muhtoj bo‘lishi mumkin.

Baholashning muhim cheklovi o‘quvchining ijtimoiy jihatdan ma’qullanadigan javobni berishga intilishi bilan bog‘liq. “Men doimo adolatli bo‘laman” kabi bayonot amaliy xulq-atvorning yetarli dalili emas. Shu bois yozma javob, vaziyat tahlili va kuzatuv natijalarini birgalikda ko‘rib chiqish taklif etiladi. Shunga qaramay, ushbu vositalar o‘quvchining ichki e’tiqodi yoki barcha vaziyatlardagi xulq-atvori haqida to‘liq xulosa chiqarish imkonini bermaydi.

Tadqiqot cheklovlari va keyingi tekshiruv yo‘nalishlari

Mazkur ishda modelning qo‘llanishi natijasida o‘quvchilarda qanday o‘zgarish yuz bergani aniqlanmagan. Shu sababli huquqiy madaniyat yoki milliy qadriyatlarga munosabat yaxshilangani haqida xulosa chiqarish uchun asos mavjud emas. Taqdim etilgan natija modelning tarkibi, tatbiq bosqichlari va baholash mezonlarining nazariy ishlab chiqilganligidan iborat.

Keyingi tadqiqotda avvalo topshiriqlarning yoshga mosligi, tushunarliligi va baholash mezonlarining qo‘llash qulayligini kichik sinov orqali tekshirish maqsadga muvofiq. So‘ng boshlang‘ich va yakuniy natijalarni taqqoslash, imkon bo‘lsa, taqqoslash guruhidan foydalanish orqali modelning ta’siri o‘rganilishi mumkin. Baholovchilar bir xil javobga qanchalik o‘xshash baho berishi, mashg‘ulotlar belgilangan tartibda amalga oshirilgani va natijalar vaqt o‘tishi bilan saqlanishi ham tekshirilishi lozim. Ushbu tekshiruvlar modelning qaysi sharoitlarda foydali bo‘lishi va qaysi jihatlari takomillashtirilishi kerakligini aniqlashga xizmat qiladi.

Xulosa

Huquqiy ta’lim jarayonida o‘quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirish huquqiy bilimlarni hayotiy vaziyatlar, axloqiy mulohaza va mas’uliyatli faoliyat bilan bog‘lashni talab etadi. Mazkur maqolada ushbu vazifani amalga oshirish uchun maqsadli, mazmuniy, tashkiliy-metodik va baholash komponentlaridan iborat

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 09.10.2026
PUBLISHED: 10.10.2026

pedagogik model taklif etildi. Modelning asosiy xususiyati o‘quv maqsadi, topshiriq mazmuni, faoliyat usuli va baholash mezonlari o‘rtasidagi muvofiqlikni ta’minlashdan iborat.

Milliy qadriyatlarni huquqiy ta’limga integratsiya qilishda huquqiy me’yor va axloqiy tavsiya o‘rtasidagi farq saqlanishi zarur. Inson qadriga hurmat, adolat, halollik, hamjihatlik va mas’uliyat kabi qadriyatlar huquqiy tushunchalarning ijtimoiy mazmunini ochishga xizmat qilishi mumkin. Biroq urf-odat yoki jamoa fikri shaxs huquqlarini cheklash uchun asos sifatida talqin qilinmasligi lozim. Shu sababli modelda vaziyat va qarorlarni baholashning asosiy mezonlari sifatida shaxs huquqlariga hurmat, tenglik, qonuniylik va xavfsizlik belgilanadi.

Modelni amaliyotga tatbiq etish boshlang‘ich tushunchalarni aniqlash, o‘quv maqsadi va muhokama qoidalarini belgilash, mazmunni o‘rganish, bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo‘llash hamda baholash va qayta aloqa bosqichlarini qamrab oladi. Vaziyatli topshiriqlar, munozaralar, rolli mashg‘ulotlar va kichik loyihalar o‘quvchining huquqiy tushunchalarni qo‘llashi, turli tomonlarning manfaatlarini hisobga olishi va o‘z qarorini asoslashiga imkon beradigan metodik vositalar sifatida taklif etiladi. Ularning tanlanishi o‘quvchilarning yoshi, tayyorgarligi va mashg‘ulotning aniq maqsadiga mos bo‘lishi kerak.

Baholashda o‘quvchining shaxsiy e’tiqodiga umumiy baho berishdan ko‘ra, uning topshiriqdagi kuzatiladigan faoliyatini tahlil qilish muhimdir. Huquq va majburiyatlarni farqlash, vaziyatdagi muammoni aniqlash, yechimni dalillar bilan asoslash, hamkorlikdagi vazifani bajarish va o‘z qarorini qayta ko‘rib chiqish modelning baholash yo‘nalishlarini tashkil etadi. Bir martalik javob o‘quvchida qadriyatlar barqaror shakllanganini tasdiqlamaydi. Shu bois turli topshiriqlar, pedagogik kuzatuv va refleksiv yozuvlardan olingan ma’lumotlarni birgalikda ko‘rib chiqish zarur.

Modelni qo‘llash uchun o‘qituvchining metodik tayyorgarligi va maktabdagi munosabatlarning ta’lim mazmuniga muvofiqligi alohida ahamiyatga ega. O‘quvchilarning fikri tinglanishi, baholash mezonlari tushuntirilishi va nizolar izchil

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 09.10.2026
PUBLISHED: 10.10.2026

tartibda hal qilinishi huquqiy ta’limning amaliy asosini tashkil etadi. Oila–maktab–mahalla hamkorligi esa aniq o‘quv maqsadiga yo‘naltirilgan, yoshga mos va xavfsiz faoliyat orqali tashkil etilishi lozim. Oilalarning ishtirok imkoniyatidagi farqlar o‘quvchilarni baholashga ta’sir qilmasligi kerak.

Tadqiqotning natijasi pedagogik model va uni tatbiq etish mexanizmlarining nazariy ishlab chiqilganligi bilan chegaralanadi. Model o‘quvchilarning huquqiy mulohazasi yoki mas’uliyatli xulq-atvorini yaxshilashi empirik jihatdan tasdiqlanmagan. Keyingi bosqichda topshiriqlar va baholash mezonlarini dastlabki sinovdan o‘tkazish, boshlang‘ich hamda yakuniy natijalarni taqqoslash va modelning turli ta’lim sharoitlarida qo‘llanishini tekshirish zarur. Ana shu tekshiruvlar uning amaliy imkoniyatlarini baholash va takomillashtirish yo‘nalishlarini belgilashga asos bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O‘RQ-637-son. Lex.uz. lex.uz

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to‘g‘risida”gi Farmoni. 2019-yil 9-yanvar, PF-5618-son. Lex.uz. lex.uz

3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. 2019-yil 31-dekabr, 1059-son. Lex.uz. lex.uz

4. Avloniy, A. *Turkiy guliston yoxud axloq*. Elektron matn. Asar matni. TURKIY GULISTON YOXUD AXLOQ

5. UNESCO. *Global Citizenship Education: Topics and Learning Objectives*. Paris: UNESCO, 2015. Nashr matni. unesco.org

6. UNESCO. *Global Citizenship Education: Preparing Learners for the Challenges of the Twenty-First Century*. Paris: UNESCO, 2014. Nashr haqida. unesco.org

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 09.10.2026
PUBLISHED: 10.10.2026

7. Council of Europe. *Reference Framework of Competences for Democratic Culture. Volume 1: Context, Concepts and Model*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2018. Nashr matni. rm.coe.int

8. Council of Europe. *Reference Framework of Competences for Democratic Culture. Volume 2: Descriptors*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2018. Nashrlar sahifasi. durham-repository.worktribe.com

9. Council of Europe. *Reference Framework of Competences for Democratic Culture. Volume 3: Guidance for Implementation*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2018. Nashrlar sahifasi. durham-repository.worktribe.com

10. Council of Europe. *The Reference Framework of Competences for Democratic Culture in Brief*. Strasbourg: Council of Europe, 2021. Nashr sahifasi. edoc.coe.int

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/